

ENCICLOPEDIA DANTESCA, APPENDICE BIOGRAFIA LINGUA E STILE OPERE, Roma 1984, 1015 büyük sayfa (Dante Ansiklopedisi. Zeyil. Yaşamı, dili üslubu ve eserleri). Nâşiri: Istituto della Enciclopedia Italiana. Fiyatı yazılı değildir.

İtalya kültür tarihine çok güzel bir ansiklopedi hediye eden bir geleneksel birikime sahip olması yanında, bu alanda her zaman için yenilikler yaratır. Buna daha önceki bir yazımda değinmiş bulunuyorum. Bu kere de bir müellif hakkında yarattıkları başarılı bir ansiklopedi yayını üzerinde durmak istedim. Bu müellif de Dante Alighieri'dir.

1321 yılında ölümünden kısa bir süre evvel eserini tamamlayan Dante'nin eserleri ölümünü takip eden günlerden başlayarak her türlü araştırmacı tarafından ele alınmış, her bir satırının özelliği üzerinde durulmuştu. Bunlardan en başta muhakkak *İlâhî Komedya* diye tanınan ve sırasıyla Cehennem, Araf ve Cennet içinde yapılan hayalî bir gezi esnasında karşılaştığı kişilerle görüşen ve devrini olduğu kadar insanlığın türlü özelliklerini de karşılıklı tartışmalarla sürdüren şairin eseri, devrinin bir ansiklopedisini oluşturmuş ve bunun da ötesinde âdeta tek başına bir lehçenin millî bir dil haline gelmesini sağlamıştır. Dante'nin fikir eserlerini latince olarak kaleme alması devrinin bir kültür modası idi ve bundan dolayı bu gibi eserleri çok sınırlı bir çevreyi etkilemiştir. Bununla beraber büyük eserinin anlaşılmasına ve söylemek istediklerinin neler olduğuna dair kıymetli kayıtlar içeren bu eserler de zaman zaman inceleme konusu oldu. Bu sebepten dolayı ortaya o kadar eser konulmuştur ki, bunun özel bir ihtisas haline getirilmesi kaçınılmaz bir tavır takınılmasına yol açtı. Bu ihtisas alanına 'Dantologia' adı verildi ve bu alanda müteahhas kesilenlere de 'Dantista' denilmiştir. Bu alanların yarattığı eserlerin çokluğu birtakım özel kaynakçaların da hazırlanmasına yol açmıştır. Böyle bir eser üzerinde de durmayı bir başka tanıtma yazıma erteleyip, mühim bir ansiklopedi neşrinin ek cildi üzerinde durmak istedim.

Eseri neşreden İtalyan Ansiklopedisi Enstitüsü, bu asrın başlarında sanayici ve siyaset adamı Giovanni Treccani tarafından başlatılan ve ilk hazırlık paralarının verildiği bir çabanın uzantısıdır. Sonradan devlet bu kuruluşa sahip çıkarak devamını sağlamıştır. Büyük ansiklopedinin bitirilmesinden ve belirli aralıklar ile zeyillerinin yapılması yanında ihtisas alanlarına eğilen kurum başarılı çalışmalarına bir de Dante Ansiklopedisi katmıştır. Bu eserin ilk evresi 1970 yılında başlayarak altı sene içerisinde bitirildi. Bu ilk aşamada bitirilen 5 cilt içinde dört ana tema başa alındı ki bunlar da sırasıyla dilcilik, Dante'nin konu ettiği kişiler, felsefi özellikler, Dante üzerine yapılmış çalışmaların yaratıcı ve kişileri hakkındadır. Bu çalışmalara 'Turchia' (Türkiye) kısmı da katılarak şairin ülkemizdeki eserlerine kısa da olsa yer verilmiştir. Elbette ki ağırlıkla bizi ilgilendiren taraf Dante üzerindeki islâmî etkinin hangi satırlarda incelendiğidir. İslâm dininin peygamberi ve onun en güvendiği halifesini Cehennem içinde tasvir eden Dante'nin tutumu müslüman topluluklarda sert bir tepki ile karşılanmakla beraber, Dante'nin islâm fikir âleminde ne kadar büyük bir ölçüde istifade ettiği hakkında epey eser yazılmıştır. Bu kişiler de ansiklopediye alınarak her biri kıymetli araştırmacılar tarafından incelenmiştir. İkiyüzden fazla müteahhasın işbirliği sayesinde hazırlanan bu eserin çok kısa bir süre sonra ikinci bir neşri de yapıldı ve bu kere eksik kalan kısım yani "Alighieri, Dante" maddesini kalın bir cilt içinde tamamladılar. Bin sayfalık bu cilt içinde mühim kısımlar bulunmaktadır. Bunların başında G. Petrocchi tarafından kale-

me alman elli sayfalık 'Biografia-Attività politicae letteraria' (s. 1-53) hayat hikâyesi ve siyaset ve edebiyat faaliyetleri kısmı gelmektedir. Kendi içinde çeşitli bölümlere ayrılan ve her bir özellik için ayrı ayrı bibliografyası verilen bu satırlarda doğumundan başlamakta ve şairin kendi eserlerinde belirttiği satırlar tahlil edilmektedir. Şairin yarattığı her bir belgeye de yer verilen bu sütunlarda çok çalkantılı bir hayatı olan Dante'nin bütün evreleri anlatılırken, bu izlenimlerinin eserlerine nasıl yansımış bulunduğu dair deliller de ihmal edilmemiştir. Çok kıymetli ve seçkin bir 'dantolog' olan Petrocchi, 1967 yılında İlahi Komedyanın çok düzgün ve geleneksel metin kadar çağdaş bir uyarlamasını da beraber yapmıştı. Bu eser notları olmadan elimizdeki kitapta bulunmaktadır(s. 833-964). Böylece uzun yıllardan beri sürdürdüğü çalışmalarını en olgun bir devirde değerlendirmiş ve kendisi ile birlikte ülkesinin iftihar edebileceği hatta en az iki nesil tarafından kullanılacak bir kitabın meydana gelmesini sağlamıştır. Elimizdeki kitabın bundan sonraki kısmı büyük ölçüde dil çalışmalarına ayrılmıştır. Dante italyan dilinin bir kurucusu sayıldığı için yarattığı düzen, cümle yapısı, kavram geliştirilmesi aradan geçen asırlara rağmen güncelliğini sürdürür. Bu da İtalyancanın zayıf bir dil olmasından değil, yöresel dilleri daha güncel kullanan italyan halkının, şimdi İtalyanca diye tanınan Toscana lehçesini ancak Dante tarafından büyük bir eser yaratmasından dolayı benimsemelerinden ve bir dil tartışması çıktığı zaman hemen bu büyük şairi örnek göstermelerinden kaynaklanır. Dilciler büyük bir çalışma içerisinde her bir kelime hatta bazan harfin üzerinde durup değişmelerin nasıl kaynaklandığını, bunun müstensih hatalarından mı, konuşma özelliklerinden mi kaynaklandığı gibi sorunları hep ayakta tutarlar. Bunun uzantısı olarak da İtalya'da filoloji çalışmaları çok ileri bir düzeydedir. Elimizdeki ansiklopedi bu dil ile hiç bir şekilde ilgisi olmayan dilbilimcilerin her an için istifade edecekleri bir kılavuzdur.

Eserin bir kısmı Dante'nin yayınlanan eserleri ile hakkında yapılan çalışmaların derlenmesine ayrılmıştır. 'Bibliografia' denilen bu kısmı E. Ragni ile E. Esposito hazırlamışlardır. Birinci kısım Dante'nin basılı olan eserlerinin kronolojik bir sırasını içerir. Bunlar arasında tabii ki en çok İlahi Komedyaya basılmıştır, ki s. 503-523 arasında bulunan metin yayınları 1472 yılından başlayıp 1975 yılına kadar gelmekte ve eksik kalan sair neşirler ise s. 1005'de bulunmaktadır. İlahi Komedyaya yayınları büyük ölçüde metin kadar ona yorum yapan kişilerin de adı ile anılır. Bunlardan biri olan Aldo Vallone hakkında durma fırsatı bulmuştum. Konu edilmesi gerekli yayınlar da 1865 yılında Dante'nin doğumunun 600. yılı, 1921 yılında ölümünün 600. yılı, 1965 yılında doğumunun 700. yılı vesilesiyle çıkarılmış olanlardır. Geçen yüzyılda basılıp ilim ve kitapçılık dünyasına verilenler arasında eskilik, devrin bilim adamlarının becerisi yanında, filolojik özelliklere göre dikkati çekenler vardır. 1921 yılında yapılanlar arasında matbaa harfli olanlarla birlikte bazı kıymetli elyazmalarının da tıpkı yayını ve açıklaması yapılmıştır. 1965 yılında yapılanlarda ise filolojik konulara ağırlık verilmiştir. Bu yayınlar arasında bir de resimli olanların da ayrı bir yer tuttuğuna işaret etmeliyim. Matbaanın ilk yıllarından itibaren Dante'nin İlahi Komedyasının resimli neşirleri her zaman okuyanları ilgilendirmiş, ve italyan sanatkârlardan başka Gustave Doré gibi bir fransız ve Salvatore Dali gibi çağdaş ispanyol ressam bunu resimlendirerek yayınlamışlar ve bunların geleneği şimdi günümüz sanatkârları tarafından İlahi Komedyadan mülhem tabloların yaratılmasına neden olmuştur. Yabancı ülkeler de bu girişimlerden uzak kalmamışlar Amerika, Fransa, Almanya gibi ülkelerde de Dante üzerine çok sayıda araştırma, inceleme ve metin yayını yapılmıştır. Memleketimizde de Dante'nin fransızca aracılığı ile tanıdığını kısa bir not olarak belirtmeliyim.

Elimizdeki ansiklopedide Dante'nin bütün eserleri 621 ile 1002 sayfa arasında bulunmaktadır. Herhangi bir lügatçe, not, yorum konulmamıştır. Zaten böyle bir çalışma yapıl-

saydı elimizdeki gibi üç cilt bile yeterli gelmezdi. Her bir metin en seçkin araştırmacının çalışmasından alınmadır.

Kitaba bazı mühim minyatür, tablo, eski ve çağdaş ressamlardan örnek konulmuş ve bazı belge niteliğindeki kayıtlara da yer verilmiştir. Bunlar arasında en mühimmi muhakkak en başa yerleştirilen şairin imzasıdır. Anlamlı bazı neşirlerin de fotoğrafları verilerek Dante üzerinde çalışanların hâurası pekiştirilmiştir. Böyle bir çalışma için her türlü imkânlarını seferber eden ve ortaya çok kıymetli bir eserin çıkmasını sağlayan İtalyan Ansiklopedisi Enstitüsü bu yayını sayesinde Dante âleminde müstesna bir yer edinmiş bulunmaktadır. Çok daha başka konular üzerinde de aynı hızla çalışıp, el altındaki kıymetli gelenekleri harekete geçiren Enstitünün gene Erdem dergisinde, İtalyanlar Ansiklopedisi çalışmasından sonra bir kere daha durma fırsatı bulduğum için kıvanç duyuyorum. Bu sıralarda ülkemizdeki kültür değerleri üzerinde bir kısım ilim adamlarımızı çalıştırtan İtalyan Ansiklopedi Enstitüsünün bu çalışmalarının basılı şeklini görmek arzusundayım.

PROF. DR. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU
Ankara Üniversitesi, Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü.

